

БЮЛЕТЕНЬ

Грудень
2020

РОЗДІЛ 1

- ▶ Інтерв'ю з Дмитром Лубінцем
- ▶ Соціальне включення ромської національної спільноти в українське суспільство

РОЗДІЛ 2

НАПРАЦЮВАННЯ ПРОЄКТУ

- ▶ «Інформаційна кампанія «Різне коріння — спільні можливості»
- ▶ Семінар-тренінг для спеціалістів і спеціалісток післядипломної освіти щодо впровадження багатомовного навчання за підтримки Ради Європи
- ▶ Робоча зустріч з питань попередження міжетнічних конфліктів та злочинів на ґрунті ненависті
- ▶ Суспільству потрібні посередники громади

Знайдіть нас тут:

<https://www.facebook.com/Council-of-Europe-National-Minorities-and-Roma-106063774307999>
<https://www.coe.int/uk/web/kyiv/national-minorities>

ПРО ПРОЄКТ

Рада Європи (РЄ) продовжує підтримувати держави-члени у імplementації європейських стандартів прав людини на національному рівні шляхом перегляду законодавства, розвитку потенціалу та обміну найкращими практиками. Рада Європи здійснює свій внесок у цей процес, реалізуючи проєкт “Захист національних меншин, включаючи ромів та мови меншин в Україні”. Проєкт розпочався у березні 2018 року та є частиною Плану дій Ради Європи для України на 2018-2021 роки.

МЕТА

- ▶ Посилення захисту національних меншин та мов меншин в Україні шляхом підтримки відповідної політики, вдосконалення консультацій з національними меншинами, посилення потенціалу та компетенції органів державної влади, що займаються захистом національних меншин, а також підвищення обізнаності громадськості.
- ▶ Фасилітація отримання ромами ідентифікаційних документів, які їх не мають, включаючи внутрішньо переміщених ромів.
- ▶ Інституціоналізація та посилення визнання професії ромського посередника в Україні; покращення доступу ромських громад до охорони здоров'я та соціальних послуг.

НАШІ ПАРТНЕРИ

- ▶ Державні органи влади, які беруть участь у захисті національних меншин, включаючи ромську та мови меншин: Міністерство культури / Державна служба з питань етнополітики та свободи совісті, Міністерство освіти і науки, Офіс Уповноваженого з прав людини ВР України, Міністерство соціальної політики, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство інформаційної політики, Державна міграційна служба, Національна поліція та ін.
- ▶ Обласні державні адміністрації та районні адміністрації в Україні, що відповідають за захист національних меншин.
- ▶ Організації громадянського суспільства, включаючи організації національних меншин.

ІНТЕРВ'Ю З ДМИТРОМ ЛУБІНЦЕМ

Dmytro Lubinets

З нагоди Дня прав людини, проєкт «Захист національних меншин, включаючи ромів та мови меншин в Україні», публікує інтерв'ю з паном Дмитром Лубінцем, головою Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин.

- Яка проблематика щодо прав національних спільнот зараз в фокусі Вашої уваги, як голови Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин?

Вітаю. Одразу хочу сказати, що проблемних питань у сфері етнополітики чимало, але серед них я б хотів виокремити два, які, на моє переконання, є першопричиною усіх інших проблемних питань і саме ними найбільше опікується Комітет з самого початку цього скликання - це відсутність належного законодавчого та інституційного забезпечення формування та реалізації державної етнопонаціональної політики.

На мою думку, саме відсутність належної та, хочу підкреслити, актуальної законодавчої бази, яка б відповідала міжнародним зобов'язанням України, світовим та європейським стандартам, є однією із причин цієї непослідовної державної етнопонаціональної політики, яку ми маємо сьогодні.

Причому потреба у вдосконаленні нормативно-правової бази у сфері етнополітики назріла вже давно. На жаль, ми можемо спостерігати, що Кабінет Міністрів України фактично самоусунувся від нормотворчого процесу у сфері захисту прав корінних народів і національних меншин. Тому я став ініціатором створення на базі Комітету робочої групи з розробки нової редакції Закону України «Про національні меншини в Україні». Наразі триває робота над законопроектом, який обов'язково буде обговорений з представниками національних меншин, після остаточного доопрацювання його буде подано до Верховної Ради України,

ми сподіваємося встигнути це зробити до кінця року.

Також, важливим та дуже складним для вирішення проблемних питань є створення ефективної інституційної основи для реалізації державної етнополітики, захисту прав корінних народів і національних меншин.

Тому Комітет, після першого ж свого засідання у цьому скликанні, звернувся до Кабінету Міністрів України щодо необхідності відновлення посади Урядового уповноваженого з питань етнопонаціональної політики. Згодом були направлені листи Комітету до Міністерства культури та інформаційної політики України щодо повноцінного запуску роботи новоствореної Державної служби України з етнополітики та свободи совісті. Я радий, що сьогодні Держетнополітики вже розпочала свою роботу.

- Над якими законодавчими ініціативами щодо прав національних спільнот працюєте нині? Як карантинні обмеження під час пандемії коронавірусу COVID19 вплинули на роботу Комітету?

Як я вже згадував, на базі Комітету створено робочу групу, під його головуванням, з розробки нової редакції Закону України «Про національні меншини в Україні». До її складу ввійшли члени нашого Комітету, Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики, Міжфракційного об'єднання «Національні спільноти», представники наукового середовища, міжнародних організацій, представники Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства освіти та науки України, Державної служби України з етнополітики та свободи совісті.

Користаючись нагодою, хочу подякувати Раді Європи та іншим міжнародним організаціям за експертну підтримку та активну участь у роботі нашої робочої групи.

Щодо карантинних обмежень, то не можу сказати, що вони суттєво вплинули на роботу Комітету. Комітет швидко адаптувався до нових умов, зокрема засідання Комітету та інші заходи тепер відбуваються в основному в режимі відеоконференції. Також 8 липня цього року Комітет провів комітетські слухання на тему «Проблемні питання законодавчого врегулювання та реалізації державної політики щодо забезпечення прав корінних народів і національних меншин». Наш захід також проходив у режимі відеоконференції і, незважаючи на певні технічні обмеження та велику кількість учасників, ми зробили все можливе, щоб це не позначилося на ефективності нашої роботи і всі бажачі змогли взяти участь у слуханнях.

- Цього року у Верховній Раді з'явилося нове міжфракційне об'єднання - "Національні спільноти", ви очолили це МФО. Якими питаннями опікується МФО, хто з народних обранців підтримали цю ініціативу?

Міжфракційне депутатське об'єднання «Національні спільноти» створювалось з метою залучення народних депутатів України різних фракцій та груп до всебічного співробітництва з національними меншинами та вирішення питань щодо забезпечення правових та організаційних засад захисту прав національних меншин. До його складу входить 15 народних депутатів від різних депутатських фракцій і, хочу зазначити, таке депутатське об'єднання є єдиним у Європі. МФО «Національні спільноти» ставить перед собою завдання:

- Розвивати діалог між цими спільнотами та державою, аби вони чули одне одного й досягали компромісів.
- Сприяти збереженню та розвитку культури, етнічної самобутності національних меншин.

Наше об'єднання з часу свого створення також тісно співпрацює з Радою Європи та й в подальшому ми сподіваємось на експертну підтримку з метою впровадження кращих європейських підходів до формування державної політики у сфері міжнаціональних відносин.

- Ви родом з багатонаціональної Донецької області. Чи звертаються до Вас представники та представниці національних громад краю, з якими питаннями? Як ви реагуєте?

Так, звертаються звичайно. Питання різні, дуже різні, громадяни звертаються зі скаргами щодо порушення своїх прав, є скарги на дискримінацію, в тому числі і за національною ознакою, надходять скарги на дії посадових осіб органів державної влади, місцевого самоврядування, на дії чи бездіяльність правоохоронних органів, але я не можу сказати, що при розгляді звернень звертаю особливу увагу на етнічне походження, для мене всі рівні. Я завжди стараюсь допомогти. Якщо вирішення питання виходить за межі моїх повноважень, то звертаюсь в інтересах громадян до відповідних органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, інших установ в залежності від суті питання та найкращих шляхів його вирішення.

- За Вашою оцінкою, чи бачать національні спільноти в Україні можливості для реалізації своїх прав, для розвитку в рамках процесів децентралізації?

Я можу сказати, що такі можливості є. І їх чимало. Спілкуючись на окрузі з людьми я чую від людей про різні перестороги, наприклад, як вплине реформа на забезпечення прав національних меншин, а також їхньої участі в процесах формування політики на місцевому рівні. На мою думку, реформа децентралізації відкриває багато можливостей для активної участі національних меншин в житті регіону, для участі в процесі вирішення як своїх актуальних потреб на місцевому рівні, так і для участі в управлінні ОТГ загалом. З'являються додаткові можливості інвестиційної та грантової підтримки в реалізації різних проектів у рамках партнерства України та Європейського союзу, підвищується роль представництва національних меншин об'єднаних громад у реалізації проектів транскордонної співпраці в прикордонних регіонах. З'являються різні можливості, багато можливостей, але їх потрібно побачити та скористатись.

Також хочу звернути увагу, що в процесі реформи децентралізації відбувається ще й своєрідна трансформація процесу взаємодії органів влади різного рівня з представниками національних меншин. Тут, на мій погляд, теж відкривається багато можливостей для національних меншин, оскільки перенесення центру вирішення актуальних проблем, що стосуються забезпечення прав та потреб національних меншин, на місцевий рівень сприятиме не тільки активізації участі громадськості в реалізації державної етнополітики на місцевому рівні, а й забезпеченню кращого доступу національних меншин до культурно-освітніх та соціальних послуг на рівні спрможних громад.

- Україна ратифікувала Європейську хартію регіональних мов та мов меншин. Як відбувається її реалізація в Україні?

Це питання не таке просте як може здатись на перший погляд і на нього не можна відповісти однозначно. Європейська хартія регіональних або мов меншин є юридичним інструментом, створеним для захисту й підтримки національних мов. Разом з тим, як нам всім відомо, деякі європейські країни не підписали й не ратифікували Хартію, деякі ж підписали Хартію, але не ратифікували її. В Україні теж був досить тривалий і непростий процес ратифікації та набрання чинності.

Я вважаю, що безумовно Хартія є важливим міжнародно-правовим актом у сфері захисту прав меншин. Актом, який спрямований на захист одного з найсуттєвіших елементів самобутності національних меншин – їхньої мови. Хартія сприяє зміцненню позицій меншин у переговорах з органами влади, сприяє зростанню активності меншин та кількості наукових досліджень з відповідних національних мов, активізує контакти між меншинами.

Однак, також слід зауважити, що в Хартії є і слабкі сторони, одна з них – це «різночитання», різні інтерпретації Хартії в різних країнах. На жаль, це якраз і має місце в Україні, оскільки ратифікація Хартії у тому вигляді, як це було здійснено у травні 2003 р., об'єктивно зумовила виникнення низки проблем юридичного та політичного характеру. І однією із причин цих проблем став саме неточний офіційний переклад тексту документа українською мовою та, відповідно, хибне тлумачення, що в свою чергу, вже вплинуло на визначення переліку мов, які потребують державної підтримки. Тому, як я вже казав, це питання є дуже неоднозначним.

Разом з цим, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин відповідно до статті 9 Конституції України та статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» є частиною національ-

ного законодавства. Україна взяла на себе низку зобов'язань, які повинна належним чином виконувати. Тим більше Хартія передбачає механізм регулярного моніторингу її застосування у державах, які її ратифікували.

- Завершується термін дії «Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року». Нині Державна служба з етнополітики та свободи совісті працює над підготовкою нового документу з Ромської інклюзії на період після 2020 року. Які питання, на Вашу думку, мають бути закріплені у цьому документі? Чи відбуватимуться консультації з, по суті, профільним комітетом у Верховній Раді, де Ви є головою?

Так, представники Комітету входять до складу робочої групи, яка займається підготовкою нової Ромської стратегії на період після 2020 року в Україні. Щодо питань, які мають бути закріплені в документі, то вважаю, що першочергово цей документ має бути спрямований на вирішення проблем соціальної інклюзії ромської спільноти: документування, доступу до медичних та соціальних послуг, до якісної освіти, легального працевлаштування. Оскільки невирішеність питань соціальної інклюзії ромської спільноти поглиблює наявність у суспільстві соціальної дистанції, і як наслідок маємо низку етнічних упереджень та стереотипів, з якими потрібно боротись, але, було б набагато краще, якби, доклавши певних зусиль, мінімізувати їх виникнення. Також надзвичайно важливим є вирішення питання щодо належного фінансування виконання відповідного Плану заходів майбутньої Ромської стратегії.

Щодо врахування пропозицій ромських об'єднань, то, вважаю, що усі пропозиції повинні бути детально вивчені. Разом з тим, я розумію, що від різних громадських об'єднань, пропозиції можуть бути як узгодженими так і взаємопротилежними, тому всі пропозиції повинні бути вивчені та враховані по можливості.

- Що можете назвати успіхом Вашої роботи, і як голови Комітету з прав людини, і як народного депутата? Що ще не вдалося?

Про успіхи говорити поки що зарано, про них повинні сказати перш за все представники національних меншин та міжнародних інституцій. Як проміжний результат можна назвати те, що Комітету вдалося підняти на новий рівень питання етнополітичної політики та права корінних народів і національних меншин в Україні. Беззаперечним успіхом усіх причетних є створення та запуск Державної служби України з етнополітики та свободи совісті. Звичайно, як у Голови профільного комітету та суб'єкта законодавчої ініціативи є в планах розробка нових, якісних та дієвих нормативно-правових актів, які заповнять існуючі прогалини у сфері захисту прав корінних народів і національних меншин в Україні.

Інтерв'ю провела національна консультантка проекту Ради Європи, журналістка Ольга Веснянка.

* Стаття підготовлена в рамках проекту «Захист національних меншин, включаючи ромів та мови меншин в Україні», який базується на конкретних рекомендаціях двох органів моніторингу Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Проект розпочався у березні 2018 року та є частиною Плану дій Ради Європи для України на 2018-2021 роки.

Думки та позиції, викладені у публікації, не обов'язково відображають офіційну позицію Ради Європи.

НАПРАЦЮВАННЯ ПРОЄКТУ

РОЗДІЛ 1

Проблеми соціального включення в українське суспільство ромської національної спільноти та шляхи вирішення.

Олександр Носіков,

завідувач відділу моніторингу соціальних процесів НДІ праці і зайнятості населення
Мінсоцполітики України і НАН України, канд.соц.н.

На різних майданчиках суспільного обговорення періодично відзначають низький рівень інтеграції в українське суспільство ромської національної спільноти. До того ж, проводять прикладні дослідження з цієї проблематики.

За сухими цифрами статистики за результатами досліджень останніх років (на які й будемо посилалися у цій статті) стоять нагальні проблеми, які, на превеликий жаль, в країні не вирішуються роками. Тому буде логічно, якщо

за констатацією соціального відчуження українських ромів, має слідувати згадування конкретних органів виконавчої влади, які повинні діяти у межах своїх завдань та обов'язків.

Почнімо з освіти. Так, освітній рівень ромського населення в цілому залишається вкрай низьким, а найпоширенішим освітнім рівнем є неповна середня освіта (37,2 %). Взагалі не має освіти кожен п'ятий представник чи представниця ромської національності (24

%). Частка тих, хто отримує чи вже отримали вищу освіту становить лише 1 %. Не менш складною є ситуація із володінням державною мовою. Не вміють читати та писати українською 23 % представників та представниць ромської спільноти, ще 33 %-36 % робить це погано, 14 % опитаних не вміють або їм важко розмовляють українською, ще 12 % не розуміють її.

Проблему ускладнює наявність сегрегованих за національною ознакою шкіл, як наприклад в

Одеській та Закарпатській областях, та низька якість освітніх послуг в них; поширена практика переривання освіти серед дітей-ромів та практика ранніх шлюбів. У цій ситуації не відчувається дієвість Міністерства освіти і науки, яке мало б, щонайменше: розробити та забезпечити впровадження низки освітніх та освітньо-кваліфікаційних курсів для різної цільової аудиторії з ромських громад (диференційованої за віковими, гендерними критеріями та освітніми потребами); забезпечити виділення освітніх квот за кошти державного бюджету для забезпечення навчання у закладах вищої освіти, професійно-технічних закладах освіти для людей ромської національності; розробити програми подолання безграмотності та професійно-технічного навчання для громадян та громадян України з числа ромської спільноти.

Проте, навіть отримуючи необхідну освіту, ромська молодь не має гарантій від безробіття. Проблеми легального працевлаштування залишаються ключовими факторами соціальної маргіналізації значної частки ромського населення: 63 % ромів є безробітними, 22 % працюють неповний робочий день ромів, лише 15 % повний робочий день. Натомість, відповідно даних Міністерства соціальної політики, центрами соціальних служб працевлаштовано лише декілька десятків людей. Така ситуація значною мірою призводить до тіньової зайнятості значної частини ромів, а відсутність перспективи легального працевлаштування – до бідності, низького рівня життя у ромських сім'ях. Відсутність освітніх програм, з подолання безграмотності зокрема, для цієї верстви вразливих груп, а також програм професійної підготовки та програм з працевлаштування для ромських громад. Тож, Мінсоцполітики слід інтенсифікувати роботу Центрів соціальної занятості щодо працевлаштування представників ромської спільноти, відповідної професійної їх підготовки та перепідготовки.

Ще однією проблемою залишається соціальне дистанціювання ромської спільноти в українському суспільстві. Невирішеність питань соціального включення ромської спільноти поглиблює наявність в українському суспільстві значної соціальної дистанції, і як наслідок

– значних етнічних упереджень та стереотипів. Так, в українському суспільстві рівень упереджень до ромів залишається особливо високим – ставлення до цієї спільноти становить найвищий індекс соціальної дистанції (5,66 з 6 можливих). Як членів і членкинь своєї родини готові допустити 5,95 % та сусідів і сусідок – 4,48 % опитаних (нижчими показники лише щодо арабів), найнижчий показник серед інших етнічних груп у ставленні до ромів як до можливих близьких друзів – 2,78 % та колег по роботі – 1,63 %. Значно кращим є показник готовності «допустити» ромів як жителів України 17,35 % опитаних (фактично на рівні україномовних українців – 16,61 % та російськомовних українців – 17,42 %, хоча це і значно менше, ніж як гостей України (27,13 %) хоча й залишається високим (40,67 %) відсоток тих, хто взагалі «не пускає би» ромів в Україну. Відтак, попри значне особистісне дистанціювання від ромської спільноти, рівень громадської дистанції до цієї спільноти є значно меншим. При цьому в українському суспільстві наявне визнання невід'ємності правового статусу ромської спільноти. Так, за те, що не можна обмежувати права цієї групи зазначили 78 % опитаних, за певних обставин можуть бути обмежені – 9 %, безумовно можуть бути обмежені – 2 %, важко сказати – 11 %. Це може сприяти формуванню сприятливої суспільної атмосфери для успішної соціальної інтеграції ромської спільноти через громадську активність, соціальне лідерство, представників ромської спільноти. З іншого боку, на мій погляд, українським законодавцям вже давно слід включити до Кримінального кодексу України у вигляді примітки роз'яснення термінів «ворожнеча» і «нетерпимість» відповідно до стандартів Ради Європи. Крім того, правоохоронним структурам треба забезпечити належне розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості, стосовно ромів зокрема та вжити заходів щодо недопущення неправомірного застосування етнічного профайлінгу у своїй діяльності.

Громадська активність представників та представниць ромської спільноти. В умовах проведення реформ з децентралізації державної політики важливого значення набувають питання

залучання ромських громад до процесу реалізації реформи децентралізації та активної їх участі в житті громад, пошуку шляхів вирішення актуальних проблем громад на місцевому рівні. Досягненню зазначеної мети може сприяти реалізація проєкту «Посилення демократії та довіри на місцевому рівні в Україні» в рамках Плану Дій Ради Європи для України 2018-2021 та, зокрема, проєкту «Захист національних меншин, включаючи ромів та мови меншин в Україні».

Інтенсифікація міжнародної співпраці в рамках реалізації Стратегії має стати вагомим сегментом відповідної державної політики, який необхідно врахувати при перегляді як тексту документу, так і Плану реалізації відповідних заходів й у подальшому. Органам місцевого самоврядування та місцевим органам державної влади у місцях компактного проживання ромів: провести оцінку фактичних потреб представників ромської національної меншини на регіональному рівні та обліку загальної кількості представників «вразливих груп» з числа ромів; за участю ромських та інших громадських організацій, що опікуються правами ромів розробити відповідні комплекси заходів спрямованих на вирішення соціальних та освітніх проблем ромів в рамках регіональних програм з включення ромської спільноти і українське суспільство.

Незважаючи, що на дворі 21 століття, серед невіршених проблем соціальної інтеграції ромської спільноти залишаються: документування ромської спільноти. Наприклад, залишається невіршеною проблема обліку осіб, що потребують паспортизації. Складними залишаються проблеми, пов'язані з питаннями оформлення свідоцтва про народження, ідентифікаційних кодів, документів на право власності, прописки реєстрації місця проживання тощо. Ускладненим є й доступ до медичних та соціальних послуг (медичного обслуговування, соціальної та правової допомоги, житлово-комунальна сегрегація компактних поселень, сезонного характеру переїзду) значною мірою обумовлені відсутністю доступу до ідентифікаційних документів. Вирішенню зазначеного комплексу питань сприяє впровадження, за підтримки

Ради Європи, інститут ромських посередників та посередниць громади та налагодження їх ефективної взаємодії між органами влади та ромськими громадами.

Ми висвітлили лише деякі причини низького рівня соціального включення ромів в життя українського суспільства, проте і тут можна зробити певні висновки. Прямим наслідком недостатньої ефективності держаної політики щодо включення ромської спільноти є наявність в українському суспільстві значної соціальної дистанції до ромської спільноти, між-етнічних стереотипів та конфліктів на етнічному ґрунті. Це потребує активної державної політики протидії мові ворожнечі в інформаційному просторі, недопущення етнічного профайлінгу як з боку медіа, так і в діяльності правоохоронних органів та державних посадових осіб. Подальше зволікання питань інтеграції ромської спільноти й українське суспільство загрожує як загостренням та ескалацією внутрішньополітичної напруги, подальшою експлуатацією ромської теми як об'єкта дискримінації з боку праворадикальних рухів. Так, «вразливість» ромської спільноти може використовуватись проти України в цілому. Для протидії ескалації криміналізації ромів важливе значення має ефективне розслідування та невідворотність покарання за скоєння злочинів на ґрунті нетерпимості, що вимагає, зокрема, внесення відповідних змін до вітчизняного антидискримінаційного права. Пріоритетним напрямом держаної політики інтеграції ромської спільноти в українське суспільство є стимулювання громадської активності ромської спільноти, інституту ромських посередників (ромських медіаторів/ок), соціального лідерства серед представників та представниць ромських громад. Особливо важливим цей напрям при реалізації реформ децентралізації та посилення ролі громад на місцевому рівні.

Отже, якщо Україна претендує на звання європейської країни, тому соціальна згуртованість та права людини – цінність для всіх.

* Стаття підготовлена в рамках проєкту «Захист національних меншин, включаючи ромів та мови меншин в Україні», який базується на конкретних рекомендаціях двох органів моніторингу Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Проєкт розпочався у березні 2018 року та є частиною Плану дій Ради Європи для України на 2018-2021 роки.

Думки та позиції, викладені у публікації, не обов'язково відображають офіційну позицію Ради Європи.

НАПРАЦЮВАННЯ ПРОЄКТУ

РОЗДІЛ 2

Інформаційна кампанія «Різне коріння — спільні можливості»

Різне коріння — спільні можливості

Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади, більш відома як «децентралізація», — одна із ключових реформ, які проходять в Україні із початком руху у напрямі європейської інтеграції. Її також називають однією з найуспішніших реформ, яка послідовно впроваджується від 2014 року.

Основне завдання реформи — створити умови для розвитку громад та наблизити послуги до людей через передачу повноважень, ресурсів та відповідальності на місце.

У контексті реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади важливо врахувати, що Україна — багатонаціональна держава. Відповідно до даних останнього всеукраїнського перепису населення, на всій території України проживають представники та представниці понад 130 національностей та етнічних груп, які мають власні культуру, мову, традиції та ідентичність, які прагнуть зберігати та розвивати. Зі свого боку Україна через Конституцію та закони гарантує всім

народом, національним групам, громадянам, які проживають на її території, рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права.

У багатонаціональній державі, якою є Україна, таке різноманіття варто використати як драйвер розвитку як громади, так і держави в цілому. Відтак, подальше залучення національних спільнот до участі у житті громад допоможе у розбудові потужного громадянського суспільства. Для національних спільнот це створюватиме ще більше можливостей для комунікації та спільної реалізації їх конкретних потреб на місцевому рівні разом із владою та громадою. Для держави це важливий ресурс для нових ідей, поглядів та рішень, зміцнення та розширення системи горизонтальних зв'язків, активізації та включення населення до вироблення та прийняття рішень, підвищення рівня самоорганізації людей. Тому реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади — передусім можливість, що відкриває нову якість життя в громадах, орієнтовану на людину.

Втім, українські національні меншини все ще не до кінця включилися у процес реформи. Це підтверджує і дослідження основних тенденцій громадської активності національних меншин в Україні у контексті реформи децентралізації від Національного Інституту стратегічних досліджень.

Саме тому Рада Європи запустила Інформаційну кампанію **«Різне коріння — спільні можливості»**. Два проекти Ради Європи: «Децентралізація і реформа місцевого самоврядування в Україні» та «Захист національних меншин, включаючи ромів та мови меншин в Україні», розповідатимуть про всі ті можливості, які пропонує реформа децентралізації національним меншинам. А також — переваги етнічного розмаїття для розквіту громад. Упродовж місяця ми покажемо історію успіху, як різні культури та етнічна самобутність збагачують життя громад та сприяють процвітанню України вже сьогодні.

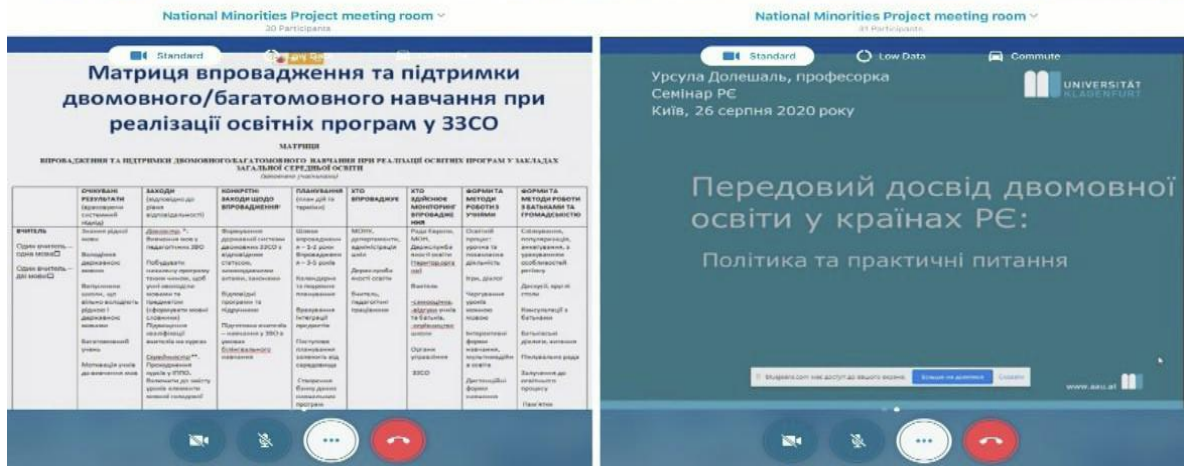
Єдність — запорука процвітання держави.

НАПРАЦЮВАННЯ ПРОЄКТУ

РОЗДІЛ 2

Семинар-тренінг для спеціалістів післядипломної освіти щодо впровадження багатомовного навчання за підтримки Ради Європи

Онлайн семінар-тренінг для спеціалістів та спеціалісток післядипломної освіти з питань впровадження багатомовного навчання **«Шляхи розроблення двомовних навчальних програм та уроків: європейський досвід, інформаційна та навчально-методична підтримка»** пройшов наприкінці серпня 2020 року. Захід відбувся за підтримки проєкту Ради Європи “Захист національних меншин, включаючи ромів та мови меншин в Україні”, що здійснюється в рамках Плану дій Ради Європи для України на 2018-2021 роки.

35 педагогів з різних областей України – Закарпатської, Чернівецької, Одеської, Київської, Херсонської, Запорізької, Дніпропетровської, Львівської, Харківської, ознайомились з кращими практиками багатомовного навчання у Австрії та Італії, а також з загальними підходами та освітньою політи-

кою Ради Європи щодо підтримки навчання мовами меншин у відповідності до Європейської хартії регіональних мов або мов меншин.

Семинар відкрив начальник головного управління шкільної освіти директорату шкільної освіти, Міністерства освіти і науки України Юрій Кононенко, який підкреслив надзвичайну важливість збереження мов меншин в Україні та необхідність вивчення досвіду країн членів Ради Європи з цього питання.

Свій досвід представили: професорка кафедри славістики університету міста Клагерфурту (Австрія) Урсула Долешаль та професорка кафедри гуманітарних наук Університету міста Трієстр (Італія) Весна Міколіч. Українські педагоги ознайомились з методиками, формами та підходами до викладання різних шкільних предметів мовами меншин у цих країнах,

з особливостями розроблення двомовних підручників та організацією навчання у двомовних та тримовних школах.

Також цікавою для аудиторії заходу стала презентація радниці з гендерних питань Офісу ради Європи Мерві Патосалмі щодо гендерного мейнстрімінгу у шкільній освіті, а ще, - приклади подолання гендерної дискримінації в школі та класі зокрема.

Учасники та учасниці обговорили матрицю впровадження багатомовної освіти в українських школах, що має бути врахована у планах дій міністерства освіти України. Її представила головна спеціалістка відділу змісту освіти, мовної політики та освіти національних меншин головного управління шкільної освіти міністерства освіти України Світлана Харченко.

НАПРАЦЮВАННЯ ПРОЄКТУ

Комунікаційної платформи «Багатонаціональна сім'я Запорізького краю» та Стратегії захисту національних меншин у Запорізькій області

19 вересня 2020 р. у м. Приморськ представлено Комунікаційну платформу національних спільнот Запорізької області під назвою **«БАГАТОНАЦІОНАЛЬНА СІМ'Я ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ»**. Презентацію організовано Запорізькою обласною державною адміністрацією, Департаментом культури, туризму, національностей та релігій, а також проектом Ради Європи «Захист національних меншин, в тому числі ромів та мов меншин в Україні».

Метою комунікаційної платформи є збереження полікультурного та етнічного різноманіття Запорізького регіону, підтримка розвитку національної самосвідомості та самовираження, захисту прав національних меншин, сприяння більш повному задоволенню прав і потреб національних меншин, а також налагодження

системного діалогу між національними меншинами та органами влади, подальше підвищення ефективності їх взаємодії.

Рада Європи надавала експертну підтримку для створення Комунікаційної платформи та Стратегії захисту національних меншин у Запорізькій області, яка пройшла громадське обговорення та сьогодні була представлена. Важливою є підтримка з боку Міністерства культури та інформаційної політики, Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, Міністерства освіти і науки України.

За словами Олени Литвиненко, виконуючої обов'язки голови Офісу Ради Європи в Україні, «створення та запуск платформи є частиною тих процесів, які відбуваються на державному рівні у контексті створення законодавчого

підґрунтя для захисту та підтримки національних меншин, адже сама платформа є тією цеглиною, яка закладає підвалини успішної комунікації та залучення національних спільнот області до процесів прийняття рішень». Вона також зазначила про важливість активного висвітлення у ЗМІ питань комунікації та співпраці національних спільнот з органами державної влади з урахуванням міжнародних інструментів – Європейської конвенції з прав людини, Європейської хартії регіональних мов та мов меншин, а також Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин, які забезпечують правове поле для поваги до прав національних меншин.

Анета Вітвічка, координаторка проєктів РЕ (Страсбург) зазначила, що «комунікаційна платформа є зерном, з якого має вирости де-

рево міжнаціональної співпраці у Запорізькій області» та підкреслила важливість міжкультурного діалогу, взаємодії органів влади, а також національних спільнот області. Експерт РЄ Том Морінг (Фінляндія), зазначив, що права та голос національних меншин мають бути на передовій позиції у діалозі культур, про важливість залучення молоді, надання їм можливостей для діяльності та участі. Михайло Подюк, консультант РЄ висловив вдячність спільнотам області за їхню активну участь у проектуванні платформи та її наповненні, підкреслив особливу важливість рекомендацій, наданих спільнотами під час роботи над платформою.

До учасників звернулись з вітальними словами Голова Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, Олена Богдан, начальник Головного управління шкільної освіти Міністерства освіти і науки України, Юрій Кононенко, які засвідчили необхідність розбудови ефективних механізмів комунікації державних органів влади з представниками національних спільнот на різних рівнях, особливо на місцевому рівні.

Павло Мяло, заступник директора Департаменту культури, туризму, національностей та релігій Запорізької облдержадміністрації окреслив основні завдання Комунікаційної платформи та представив основні позиції Стратегії Захисту національних меншин у Запорізькій області, що була розроблена на підтримку розбудови Комунікаційної платформи, пройшла громадське обговорення серед представників спільнот області та зацікавлених сторін.

Представники національних спільнот області висловили своє бачення реалізації комунікаційної стратегії та платформи. Так, представниця болгарської спільноти підкреслила важливість комунікації для освітян, створення можливостей для національних спільнот навчатись рідною мовою та поширювати кращий досвід. Про важливість підтримки платформи зазначила представниця німецької спільноти області, а також й те, що комунікаційна платформа є фундаментом у розбудові підтримки національних товариств.

Крім того, свої вітання із запуском платформи надала Ксенія Рубікондо, координаторка Української Мережі Інтеркультурних Міст (ІСС-Україна), яка зазначила про досягнення таких цінних для України сьогодні результатів у спільній сфері підтримки та збереження інтеркультурності. Мережа ІСС-Україна активно працює в Україні вже 6 років за підтримки Ради Європи: <https://www.facebook.com/groups/icc.ua>.

Створення Комунікаційної платформи на Запоріжжі відбувається вперше і є результатом консультацій та пропозицій від національних спільнот області, під час яких висловлено необхідність прозорості та відкритої комунікації між меншинами та ОДА, а також між різними спільнотами та їх організаціями.

Рада Європи завжди відкрита до підтримки та поширення кращого досвіду з налагодження ефективної комунікації органів державної влади та національних спільнот, а також до ознайомлення з кращими практиками такої діяльності у країнах-членах РЄ.

НАПРАЦЮВАННЯ ПРОЄКТУ

Робоча зустріч з питань попередження міжетнічних конфліктів та злочинів на ґрунті ненависті

18 вересня 2020 року Офіс Ради Європи в Україні спільно з МФ «Відродження» на запит Коаліції ромських громадських організацій провели робочу зустріч, присвячену питанням попередження міжетнічних конфліктів та злочинів на ґрунті ненависті. При цьому метою зустрічі було відновити та посилити взаємодію між правоохоронними органами, місцевим самоврядуванням і ромським громадянським суспільством.

У зустрічі взяли участь представники Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної служби України з етнополітики та свободи совісті. Офісу Уповноваженого ВРУ з прав людини, ромських громадських організацій, Freedom House та УГСПЛ.

Під час свого виступу Олена Литвиненко, Заступниця Голови Офісу Ради Європи в Україні, наголосила на важливості співпраці та взаємодії між органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами та ромським громадянським суспільством, а також готовності підтримувати діалог між зазначеними сторонами та сприяти розвитку спроможності кожної з них. Так, Офіс Ради Європи, а саме проєкт «Захист національних меншин, включаючи ромів та мови меншин в Україні», тісно співпрацює з Одеським Університетом внутрішніх справ та розробив спеціальний навчальний курс «Захист прав і свобод вразливих груп населення Національною поліцією України», який викладають магістрам денної форми навчання за

спеціальністю «Право».

Сергій Пономарьов, директор Ромської програми Міжнародного фонду «Відродження», зі свого боку також запевнив, що фонд і надалі продовжить підтримувати спільні зусилля ромського громадянського суспільства, правоохоронних органів та органів місцевого самоврядування щодо підвищення рівня безпеки в громадах, де проживають роми. Він нагадав про розроблений за підтримки МФ «Відродження» алгоритм дій органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, спрямованих на попередження конфліктів на етнічному ґрунті, гармонізацію вимог публічної безпеки і порядку та інтересів ромських громад. Цей алгоритм залишається актуальним інструментом для побудо-

ви гнучкої та ефективної системи превенції та медіації конфліктів в громадах. Разом з тим Сергій Пономарьов наголосив на важливості лідерства з боку правоохоронних органів та органів місцевого самоврядування та регулярного взаємного інформування, аби превентивні заходи були успішними і досягали своїх цілей.

Катерина Погорська, представниця Управління моніторингу дотримання прав людини, зазначила про те, що Управління розглядає можливість відновлення робочої групи при МВС для взаємодії та врегулювання питань правозахисту та документування ромського населення.

Учасники зустрічі були проінформовані про те, що в Україні існує мережа **у 9-ти регіонах : Київський, Одеський, Львівський, Закарпаття , Полтавський , Черкаський , Харківський, Чернігівський, Запорізький**, які проводять моніторинг та фіксацію нападів на ґрунті ненависті та мови ворожнечі проти ромської спільноти в Україні. Про це повідомив Володимир Кондур, Голова Коаліції ромських організацій. Мережею було подано 9 інформаційних запитів до Генеральної Прокуратури згідно Закону України «Про доступ до публічної інформації», про надання інформації щодо зафіксованих справ у 2018 - 2019 р. які мали ознаки злочину на ґрунті ненависті, зокрема по ст. 161 щодо осіб ромської національної меншини в якості потерпілих. Отримано 6 відповідей. У межах повноважень розпорядника інформації, офіційна статистична звітність, де потерпілими є особи

ромської національної меншини, не передбачена. Разом із цим, за даними статистичної звітності №1 «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення» протягом 2018-2019 років органами досудового розслідування обліковано:

*Черкаська обл. - 2 кримінальні правопорушення (2018), 4 кримінальні правопорушення (2019).

*Харківська обл. - 1 кримінальне провадження (2018), 2 кримінальні провадження (2019).

*Закарпатська обл. - 10 кримінальних проваджень (2018), 7 кримінальних проваджень (2019).

* Одеська обл. - 10 кримінальних проваджень (2019).

* Львівська обл. - 1 кримінальне провадження.

* Запорізька обл. - 2 кримінальні провадження.

Зі свого боку представниця Офісу Уповноваженого ВРУ з прав людини зазначили, що в Україні зафіксовано 117 злочинів на ґрунті ненависті, лише **10 з них** направлені до суду.

Вадим Матюшенко, представник Коаліції ромських організацій надав інформацію щодо ситуації в селі Андріївка, Харківській області, де 29 серпня 2020 року близько 500 осіб зібралися на центральній площі з вимогою виселити ромів. Після мітингу, 200 осіб направилися до ромських будинків аби влаштувати погром та вигнати ромів з села, але поліцейські захистили ромські будинки та родини.

Надзвичайно важливою є роль місцевих органів влади в попередженні міжетнічних конфліктів.

Міська влада має активно боротися з упередженнями та дискримінацією та забезпечувати рівні можливості для всіх шляхом адаптації своїх структур управління, установ та служб до потреб різноманітного населення, не порушуючи основних принципів прав людини, демократії та верховенства права. Про це зауважили представники Офісу Уповноваженого ВРУ з прав людини під час зустрічі.

Учасники зустрічі також підкреслили важливу роль та розвиток діяльності поліції по роботі з громадою (community policing). Представник Львівської ромської громади розповів про позитивний досвід співпраці з регіональними представниками Офісу Уповноваженого та представниками поліції. Такий досвід варто поширювати на інші регіони України.

За результатами зустрічі прийняти наступні рішення:

1. Продовження регулярного діалогу щодо попередження міжетнічних конфліктів, зокрема на базі робочої групи при МВС, яка має відновити свою роботу.

2. Проведення окремої зустрічі з представниками ОМС та ромською Коаліцією.

3. Проведення спільного навчального семінару для регіональних представників Офісу Уповноваженого, ромських представників, представників ОТГ та представників поліції.

НАПРАЦЮВАННЯ ПРОЄКТУ

Суспільству потрібні посередники громади

Рада Європи продовжує підтримувати держави-члени у імplementації європейських стандартів прав людини на національному рівні шляхом перегляду законодавства, розвитку потенціалу та обміну найкращими практиками. Рада Європи здійснює свій внесок у цей процес, реалізуючи проєкт **«Захист національних меншин, включаючи ромів та мови меншин в Україні»**. У рамках реалізації проєкту Ради Європи «Захист національних меншин, включаючи ромів та мови меншин в Україні» було підготовлено статтю «Суспільству потрібні посередники громади»*

Останніми роками часто постає питання щодо рівня життя ромських громад. А проблем тут, на жаль, вистачає. На тлі невисокого рівня життя сімей, рівень соціальної забезпеченості є сьогодні недостатнім не тільки для за-

доволення своїх духовних потреб, а й для користування медичними, правовими, освітніми послугами. Та й оформлення елементарних соціальних послуг часом стає неабияким випробуванням для їхніх користувачів та користувачок. Особливо гостро це питання стоїть у місцях компактного проживання ромських громад України.

Слід визнати, що іноді ставлення до ромських сімей з боку інших представників і представниць місцевих громад може носити упереджений характер. Одна з причин цього - у недостатньому рівні комунікації з ромами, нерозумінні звичаїв і традицій. У свідомості багатьох людей - те, що не зрозуміле, отримує скоріш негативне ставлення і відчуження. Між тим, є яскраві приклади, коли роми, здобуваючи вищу освіту, стають відомими фахівцями у своїй справі.

Таким відомим представни-

ком ромської громади є львів'янин Іван Коржов, фахівець у сфері ІТ-технологій.

Після закінчення закладу вищої освіти працював в органах місцевого самоврядування, зайняв посаду начальника управління інформаційних технологій однієї з міськрад Львівщини. Крім того, Іван Коржов займається й громадською діяльністю, є автором громадського бюджету Львова. Ця молода людина дуже цікаво розповідає про свій кар'єрний шлях. Про таких цілеспрямованих, наполегливих, працелюбних та комунікабельних людей кажуть «він зробив себе сам».

А як же державні зобов'язання? Чи достатньо робить держава для успішної соціалізації національних громад, зокрема, ромських?

Хотілося б висвітлити деякі невикористані «резерви зусиль» з

боку держави, які не потребують величезних фінансових витрат, проте зможуть допомогти 400 тисячам ромів в Україні.

Мова йде про важливість визнання посади «Посередник/посередниця громади», яка вже існує, як у міжнародних стандартах занять, так у, наприклад сусідній Молдові. В Україні у номенклатурі посад соціальних працівників/працівниць такого працівника/працівниці немає.

Хто ж такі «Посередники громади»? З одного боку, це достатньо обізнані, досвідчені люди, які знають законодавство, соціальні стандарти, норми й нормативи.

Як службовці територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) вони також обізнані щодо порядку їхнього надання та щодо інших бюрократичних процедур, які, відверто кажучи, потребують від громадян, які за ними звертаються – й терпіння й уважності й (часом) фізичної витримки.

Крім того, посередники громади знають традиції, звичаї, життєвий уклад співтовариства національної громади. То ж, очевидно, що посередниками громади, де компактно проживають ромські родини, має бути ромський чоловік чи ромська жінка.

Поле діяльності посередників громади у місцях компактного поселення ромської етнічної спільноти, виглядає просто неосяжним. Бо треба ж постійно бути у місцях проживання ромських родин, бути у курсі життєвих та побутових справ, вести облік питань, що потребують свого вирішення: допомогти скласти заяву на матеріальну допомогу від сільради, або організувати відвідування районної поліклініки й супроводжувати туди людину, що потребує медичної допомоги чи послуги.

Окрім цього, зібравши необхідні дані та переглянувши свої поточні записи, посередник чи посередниця громади вирушає на робоче місто в установу та інформує про потреби ромської громади керівництву, готує пропозиції під час складання регіональних програм соціального, освітнього й культурного спрямування.

Ідеальним можна було б вважати працівника чи працівницю, які б могли періодично виступати у місцевих чи національних медіа, бути на зустрічах з місцевою владою й тим самим забезпечувати «голос ромів» у суспільному та інформаційному просторі.

Отже, посередник/ця громади має ефективно працювати з інформацією, вдало передавати її до громади та більшості населення або у різні інституції, долаючи об'єктивні складнощі та бюрократичні перепони.

Достатньо зазначити, що Програма Ромських посередників, охоплює понад 20 країн Європи, серед яких: Франція, Румунія, Сербія, Угорщина, Македонія, Молдова, Італія, Болгарія, Греція, Німеччина, Фінляндія, Туреччина, Великобританія, Албанія, Бельгія, Молдова, Іспанія, Португалія, Чехія. Тоді посередника чи посередницю, а отже і громаду, почують.

Усім важливо усвідомлювати, що питання міжетнічного посередництва, у царині якої «ідеологічно» перебуває посередник громади – це не питання окремих населених пунктів, або відомств, що забезпечують надання соціальних послуг та їхнє фінансування. Це питання визнання європейською спільнотою нашої «європейськості», цивілізаційного рівня українського суспільства. Принаймні у Європі цим питанням опікуються й на високому рівні.

Безумовно, з історичних, економічних причин, ближче до нас досвід Молдови, який слід враховувати у процесі легітимізації посади посередника/посередниці громади, а саме: унесення її до Національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» та складанні відповідної кваліфікаційної характеристики.

Максим Джум, ромський посередник, місто Одеса: Коли ми починали як медіатори, то мали робити оцінку потреб родин та громади, таку роботу на той час, мало хто робив в Україні. Ми першими склали потреби ромської громади. На нашому досвіді створили Стандарт з надання послуг з Представництва інтересів.

До речі, у штатних розкладах регіональних відділень установи з надання соціальних послуг у молдовському місті Бельци з 21 посади посередників громади вакантними залишаються 20 посад. І це в умовах доволі високого рівня безробіття у сусідній країні. Можливо, перешкодою у заповненні означених вакансій є вимоги щодо освіти претендентів на посади посередників чи посередниць громади.

А виходячи з кваліфікації різнопланових робіт такого працівника/працівниці, вони мають мати, щонайменше, фахову передвищу освіту за ступенем фахового мо-

лодшого бакалавра. В Україні давно склався дещо інший підхід, що враховує навколишні реалії.

Отже, в Україні наразі діє, передбачене нормативними документами, правило за яким, якщо людина, яка претендує на будь-яку посаду, не відповідає встановленим освітнім вимогам, проте має достатній практичний досвід за профілем роботи, знає як та вміє виконувати роботу за посадою, на яку претендує, то за рішенням керівництва конкретної установи (підприємства або організації) вона може її обіймати.

Це означає на практиці, що представник/представниця ромської громади, яким вона довіряє та які готові виконувати функції посередництва у громаді та задля громади – можуть (після унесення посади до класифікатора професій) бути прийнятими на цю важливу посаду. Хто обійме посаду посередника/посередниці громади – молодий хлопець чи дівчина, які здобувають свій фах у університеті чи досвідчена у життєвих справах поважна людина, вирішуватимуть ромські громади.

Головне – прагнути допомогти людям й зробити їхнє життя трохи легшим, та сприяти державі виконувати свої соціальні зобов'язання.

НАШІ КОНТАКТИ:

Анета Вітвіцька
Координатор проєкту
aneta.witwicka@coe.int

Оксана Овчарук
Координатор проєкту
oksana.ovcharuk@coe.int

Земфіра Кондур
Координатор проєкту
zemfira.kondur@coe.int

Євгенія Садовська
Асистент проєкту
yevheniia.sadovska@coe.int

Знайдіть нас тут:

<https://www.facebook.com/Council-of-Europe-National-Minorities-and-Roma-106063774307999>
<https://www.coe.int/uk/web/kyiv/national-minorities>